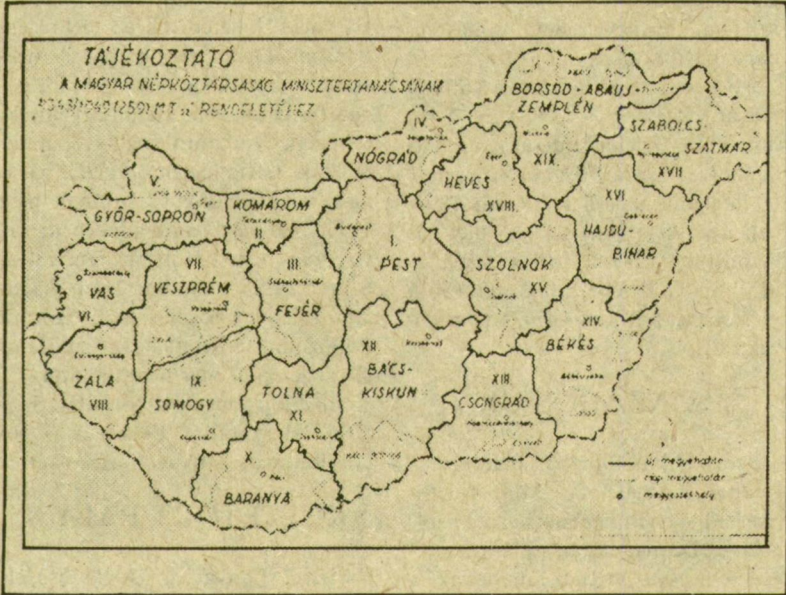

Miért vannak többnevű megyéink?

Magyarországot ma 19 megye tagolja különböző méretű és alakú területi egységre. Kevés olyan ősi intézményünk van, mint a megye. Történelmünkben volt idő, amikor — ahogyan évszázadokon át nevezték őket — a vármegyék voltak állami függetlenségünk és alkotmányos életünk megmentői. Ismert, hogy a vármegyrendszer alapjait a magyarságot államba szervező I. (Szent) István király rakta le, kiépítve a vármegyészervezetet, amely a 14. századtól királyi vármegyéből nemesi vármegyévé alakulva mint szervezet, a 19. század közepéig csaknem érintetlenül vészelte át az időkötet. A megyei élet jogfolytonosságát még a török megszállás sem törte meg, mert az elmenekült nemesség másutt gyakorolta joghatóságát az illető megye nemessége s nem ritkán jobbágsága fölött.

A megyerendszer első igazi megalkotása 1784-ben következett be, amikor II. József (1780—1790) megszűntette a megyék önkormányzatát, s Magyarországot és Erdélyt 13 kerületre osztotta. II. József halálával a kerületi rendszer megszűnt, de felvetődött a megyék területrendezésének gondolata. Ezért az 1791. évi országgyűlés által kiküldött bizottság több megye egyesítésére készített javaslatot. Mindebből csupán annyi lett, hogy az 1802. IX. törvénycikk egyesítette Kishont vármegyét Gömörrel, a VIII. törvénycikk pedig Bács és Bodrog vármegyék egyesítésével Bács-Bodrog vármegyét hozta létre.

Újabb területi korrekcióra 1860-ban került sor, amikor Krassó kivették a szerb vajdaságból, és ismét vármegyévé szervezték. A határörvidék megszüntetésével 1873-ban Szörény vármegyét is feltámasztották, egyesítették Krassóval, s így keletkezett Krassó-Szörény vármegye.

1876-ban az addig kiváltságos Jászság és Nagykunság önálló, tehát a megyei szervezettől különálló közigazgatási területét beillesztették a megyék közé, s így született meg Jász-Nagykun-Szolnok vármegye.

Az eredeti Pest megye az államalapításkor létrehozott Visegrádnak a Duna-Tisza-közére átnyúló területéből alakult. Pilis vármegyét Nagy Lajos király egyesítette Pesttel. 1569-ben Pest-Pilis vármegye ismét növekedett a Miksa király által hozzácsatolt Solt vármegyével. 1876-ban pedig hozzácsatolták az addig szabad Jász-kun közigazgatási területéhez tartozó Kiskunságot, s lett belőle Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye.

1881-ben Abaúj és Torna vármegyék vonták össze. Egyébként Torna volt az ország legkisebb megyéje, ezért csatolták Abaújhoz.

A megyerendezés befejeztével az országgyűlés megalkotta az 1886. XXI. törvénycikket, amelynek értelmében Magyarországon 63 vármegyét, Horvát-Szlavonországban mint társországban pedig 8 vármegyét iktattak a törvényhatóságok közé.

Soknevű megyéink száma az első világháborút lezáró trianoni békeszerződést követően szaporodott meg, amikor 36 megyét szakítottak el az országtól. A megmaradtakból 25 megyét alakítottak ki úgy, hogy a csonka megyéket összevonták. Hiva-

talos jelölésükhöz hozzátartozott a K. E. E. betűcsoport, ami annyit jelentett, hogy „közigazgatásilag egyelőre egyesített” vármegye. Az összevont megyék a következők voltak: Győr-Moson-Pozsony, Komárom-Esztergom, Nógrád-Hont, Borsod-Gömör-Kishont, Szabolcs-Ung, Szatmár-Bereg-Ugocsa, Csanád-Arad-Torontál. Tehát 17 megye különböző nagyságú részeiből állottak hetet. Az 1938. november 2-i első bécsi döntés visszaadott egy keskeny sávot — 11 927 négyzetkilométert —, s ezzel Komárom és Esztergom megyék visszanyerték régi területüket (1983. IV. tc.). 1939-ben Bereg megye vált ismét teljessé (1939. VI. tc.), ekkor 12 171 négyzetkilométernyi terület került vissza. A következő változás az 1940. augusztus 30-i második bécsi döntés hozta: a magyar-román határvitában a nemzetközi döntőbírósg Magyarországnak ítélte Észak-Erdélyt a Székelyfölddel (453 591 négyzetkilométer). 1941-ben pedig a honvédség bevonult a Muramellébe, a Muraközbe, a baranyai háromszögbe és a Bácskába. Ezekkel a visszacsatolásokkal az ország megyéinek száma 41-re nőtt (21 teljes, 20 csonka, közülük 9 közigazgatásilag 4 megyévé összevont).

A második világháborút lezáró 1947. február 10-én aláírt párizsi békeszerződés visszaállította a Trianonban meghúzott határokat azzal a különbséggel, hogy a régi Moson megye területéből még három községet — Orszvárt, Horvátújfalut és Dunacsunt — Csehszlovákiához csatolták.

A következő nagy megyerendezésre 1950-ben került sor, amikor „az államigazgatás jobb területi megszervezése érdekében” a 25 megyéből 19-et alakítottak ki (4343/1949. (259) Mt. számú rendelet). Néhány megye megszűnt, mások egyesültek, s így alakultak ki a hajdani vármegyék területén újabb összetett nevű megyék, amelyek azonban nevükben még utalnak régen volt önálló elődeikre: Bács-Kiskun, Győr-Sopron, Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár és Borsod-Abaúj-Zemplén.

CSONKARÉTI KÁROLY

T. SCHJENTE:
ÖREGEDŐ BOHÓC

TELEPÜLÉSI TENDENCIÁK — NÉPESSÉGMEGTARTÁSI TÖREKVÉSEK

Az ellátás gondjai

Természetes igény manapság — a falun élő emberek részéről is —, hogy az alapellátás biztosított legyen. Hogy a mindennapos cikkeket meg tudják venni a boltokban; hogy elérhetőek legyenek számukra a szolgáltatások; hogy orvos legyen a közelükben; hogy gyermekeiket elhelyezhessék bölcsődében, óvodában; hogy legyen iskola; hogy az idős emberek során szociális gondoskodás könnyítsen; hogy művelődni, szórakozni tudjanak. Mindezt lakóhelyükön. Azaz az életterükben. Melynek minőségét a fentebb felsoroltak megléte vagy hiánya és színvonala jelentősen meghatározza. Hosszabb távon döntő módon befolyásolja, hogy valaki akar-e, tud-e kisebb faluban, közösségben élni, jól érzi-e magát lakóhelyén vagy elvágyik onnan.

A népességmegtartás, a településfejlődés más fontos tényezői — a gazdasági eltartóerő, a lakásépítési lehetőségek, az infrastruktúra — mellett a kereskedelem, a szolgáltatások, az egészségügyi és szociális ellátás, az oktatási és kulturális feltételek biztosítása is fontos szerepet kap abban, hogy milyen az élettere és életmódja a Szeged környéki községekben élő mintegy harmincezer embernek.

Akiknek azt az igényét, hogy kiegyensúlyozott, jó legyen a kereskedelmi ellátás, bizony nem sikerül kielégíteni minden faluban. Az elmúlt években tett erőfeszítések, üzletkorszerűsítések, választékbővítési kísérletek ellenére ezen a területen jöcskán akad tennivaló. Elsősorban a kisebb településeken, ahol a kép jobbra kedvezőtlen. A nagyobb, vegyes profilú (élelmiszer, ruházat, iparcikk együtt) üzletekben is, de különösen az egyszemélyes üzemeltetésű kis boltoknál, a tanyai boltoknál. Amik csak a „legalapvetőbb szükségletek kielégítését szolgálják, jórészt korszerűtlen körülmények között, forgalmuk szinte a bolt üzemeltetési költségeit sem fedezi, s a kereskedő szabadsága idején, betegsége esetén hosszabb időre bezárnak. Azaz a községek, tanyai területek boltjai alig-alig vagy egyáltalán nem képesek sem a mennyiségi, sem a választékban jelentkező igényeket kielégíteni. — A szakosodott boltokban a nagyobb községekben az elvárásoknak jobban meg tudnak felelni a kereskedők, ám ilyen üzlet nem sok van. Ahol vannak nagyobb élelmiszerboltok, ruházati, iparcikk-, háztartási vegyiárú-üzletek, táp- és terményboltok, Tüzip-telepek, még ott sem tudnak minden igényt kielégíteni. A Dél-Tisza menti, a szatymazi, a sándorfalvi, a mórhalmi áfészek erőfeszítései ellenére bizony sokszor kell Szegedre utazni a környékbeli községekben élőknek bevásárolni. Elsősorban ruházati és iparcikkéért; de nemegyszer az olcsóbb árú húspipari termékekért is, amikből nem kerül elég a falusi pultrókra, akadozik a velük való ellátás. Miként akadozik, meg-megdöcön — elsősorban szállítási, hűtőkapacitási gondok miatt — a tejtermékek biztosítása, a kenyérről és pékáruval való ellátás is, nyáron meg persze a sörszállítás. Ez utóbbit a községek vendéglátásai is megérik, bár az utóbbi két-három évben végzett erőtlen korszerűsítési, renoválási munkák után jobb körülmények között dolgozhatnak. Jó néhány községben (például Újszentivánon, Sándorfalván, Domaszéken, Bördányban) új vagy felújított vendéglőkben, preszszókbán tudnak felszolgálni. A közétkeztetésből azonban nemigen tudnak akarnak részt vállalni. S mi tagadás, jó néhány „vendéglátóipari egység”-en ki lehetne cserélni a cégtáblát, elég lenne csak annyit írni a bejárati ajtó fölé; hogy: kocsmá. A kereskedelem, a vendéglátás egyenletesebbé, jobbá, választékosabbá és színvonalasabbá tételére tett erőfeszítések azért eredményeket is hoztak az utóbbi években, érezhetően javult az ellátás. Bár némi vállalkozókedvvel, ötlettel, összefogással lehetne még rajta javítani. (Követve például a Szeged Nagyáruház sikeres kiteleplésének példáját.)

Ötlet, vállalkozókedv és összefogás szükséges — úgy tűnik — a szolgáltatások terén is. Mert eddig nem túl sok eredményt hoztak a próbálkozások, hogy minden fontos, alapellátást biztosító szakma mestereit be tudják telepíteni minden faluba. Újszentivánon pedig műhelyépítési lehetőséggel adták négyzetméterenként tízforintos áron a telkeket az iparosoknak, Zsombón meg lakásépítési támogatást kapnak, s van ré-

szük kedvezményekben Szatymazon is. A legtöbb faluban még sincs fodrász, cipész, férfiszabó, lakatos. — S bőven akadnak más hiányszakmák is (bár Deszken például 50, Sándorfalván 200 iparos van). Az elektromos berendezéseket, háztartási gépeket a szegedi és a kisteleki szövetkezetek szakemberei javítják, a textiláru tisztítását is a szegedi Patyolat mozgó felvévőhelye segíti. Cipőt javíttatni, ruhát varratni, haját vágtatni azonban több kistelepülésről a városba kell jönni; s egy csomó helyen végzendő szakipari munkát kontárkodókkal, fuszókkal kell elvégeztetni, mert nincs elég mesterember, akiknek „megéri” falun iparoskodni. — Némi leleménnyel, több község összefogásával — ama bizonyos térségi szemlélet erőteljesebb érvényesítésével —, az átjárásos rendszerrel való próbálkozással, s az ország más vidékein látható jó példák „kölcsonvételével”, némi iparosösszefogással azért biztosan „jobban megérné” — próbálkozni kellene.

Amint próbálkoznak a szociális alapellátás fejlesztésével. Tény, hogy erre kényszerítenek az utóbbi évek, hiszen egyre növekszik a Szeged környéki 11 községben az idősök száma. Azoké, akiknek szociális segélyeket, étkeztetést, házi gondozást kell biztosítani. — Erre egyébként tavaly a tanácsok több mint ötmillió forintot fordítottak. — Szatymazon, Dócon, Sándorfalván már klub várja az idős embereket, Deszken is szervezik nekik; Bördányban és Zsombón pedig az öregek otthonának megteremtésén munkálkodnak. S bizonytalán máshol is szűkséges lesz a következő években a szociális gondoskodás kiterjesztése: az idősök szaporodó gondjai mellett a nagycsaládok fokozott támogatására is figyelemmel kell lenni. — Csakúgy, mint a mostanára egyébként már túlnyomórészt jónak mondható egészségügyi alapellátás további fejlesztésére. Aminek keretében a teljes körű általános orvosi rendelés mellett jelentős az igény a gyermekorvosi ellátásra és a hátrévi ügyeleti rendszer biztonságos megszervezésére is. — S itt megint csak a térségi szemlélet érvényesítésére, az együttműködésre lenne szükség.

S ez vihetne talán előbbre a települési fejlettségben az oktatásügy, a kulturálódás területén is. Ahol — az utóbbi években történt jelentős fejlesztések ellenére is — jöcskán akad teendő. — Mert igaz, hogy a falvakban emelkedett a szakképzett övönök és pedagógusok száma, de még nincsenek elegendő. S igaz, hogy 99 helyes deszki óvodában 99 kisgyerekekkel foglalkozni nap-nap után, de Rószkén már úgy-mond „170 százalékos” a kihasználtság, azaz igen zsúfolt a kisdudó. — Az iskolákban zsúfoltság nincs, az egy műszakos-tanítás a jellemző, amihez többnyire megvannak a megfelelő személyi és tárgyi feltételek — bár az iskolák egy részét bővíteni kell. A felső tagozatosok nem egy helyen már szaktantermekben tanulhatnak, s a 7. és 8. osztályosok előtt nem ismeretlen a fakultáció sem. — Ugyanakkor az iskolák többségének nincs tornaterme. Sándorfalva, Szatymaz, Zsombó kivételével télen szinte megszűnik a sportélet. Tornatermek építésére, oktatástechnikai eszközökre sokat lehet és kell még költeni a legtöbb faluban.

Ahogy kellene költeni sokkal-sokkal többet a közművelődésre is. Igaz, a meglévő művelődési házakat próbálják karbantartani, felújítani, de ha jobban megvizslatjuk őket, kiderül, hogy többségük nem felel meg a mai követelményeknek: sem úgynevezett „állagával”, sem rendezvényeivel. Az igényes, magasabb szintű kulturálódást biztosító ren-

dezvényeket jobbra fel sem vállalják, mert ráfizetések. Az aktív felnőtt korosztály ugyanis egyre kevésbé érdeklődik az ilyen rendezvények iránt (hem is ér rá). Az általános iskolás, a fiatal, illetve a nyugdíjas korosztály lehet a falusi kultúrházakban a „közművelődő”. S jobbra ők a könyvtárak olvasói is. Az 1980—86 között mintegy 33 százaléknál új könyvállománnyal gyarapodott községi könyvtárakban a 14 éven aluli olvasók száma növekedett leginkább. (Gyanítható, hogy nekik köszönhető az összességében 5,4 százalékos olvasólétszámnövekedés.) — A községi művelődési alkalmak közül csak a mozi iránti érdeklődés mondható lankadatlanul. A mozik — azaz a művelődési házakban tartott filmvetítések és az önálló filmszínházak, a deszki és a sándorfalvi — az összesítő statisztikák szerint mégis veszteségesek. A vetítések száma 11 százalékkal csökkent (Domaszéken és Zsombón nincsenek is rendszeres filmvetítések); ugyanakkor a filmnézők 44 százalékkal emelkedett... Marad a televízió? — A „varázsdoboz”, ami állítólag amúgy is segít eltüntetni a műveltség, az igényszint, az életmódbeli különbségeket városi és falusi emberek között. Vagy nem?

Akikkel csak beszélgettem a környező községekben a népességmegtartó tényezőkről és lehetőségekről, mind arról győzték meg, hogy a dolog korántsem ilyen egyszerű.

A közhelynek tűnő alapindítatás — hogy tudniillik mindenki szeretne könnyebben élni, illetve hogy mindenki oda igyekszik, ahol jobban megtalálja a számítását — napjainkban a tendenciák szerint a faluk felé irányít sokakat. *A községek szerepe ismét növekszik társadalmunkban. Népességmegtartó erejük fokozása, a települések fejlesztése lassan, de biztosan előtérbe kívánkozó teendőket ad már ma is, de méginkább a következő években.*

Mert: a társadalommobilitási tendenciák következtében *falura kívánkozók, illetve már ott élő lakosok helybeni foglalkoztatásához munkahelyek kelleneek — s nemcsak a termelőszövetkezetekben. Annál is inkább próbálkozni kell — s nemcsak a tanácsnak, a helyi gazdálkodó egységeknek — az új munkalehetőségek teremtésével, mert a városi foglalkoztatás szűkülése miatt felszabaduló munkaerő, az ingázók egy része is helyben keres majd kereseti lehetőséget. Milyen a falun élő nők egy része, illetve a jövedelemkiegészítésre szoruló még munkaképes kisnyugdíjasok.*

Mert: a letelepedni, építkezni szándékozók már *közművesített telkek kelleneek, fejlett infrastruktúrát igényelnek. S ennek kiépítése a sok önerőt összefonó közérővel lehetséges leginkább. Egyéni módon érdekeltté téve az érintetteket a fejlesztésekben, a karbantartásokban, a település rendezettségének megteremtésében — nem felve a „kihívó”-kal szembeni szankciók alkalmazásától sem.*

Mert: az *ellátási gondokon nyíhítené — a kereskedelemről a szociális gondozásig — naponta kötelesség. S csak jobb együttműködéssel, vállalkozókedvvel lehet. Csakúgy, mint a szolgáltatások fejlesztésén. Amihez kell próbálkozni továbbra is az iparos-kedvezményekkel, de még inkább a térségi szemléleten nyugodt kooperációval, ötlettel, rugalmassággal, vállalkozókedvvel, kísérletezéssel, mások példáinak felhasználásával.*

Mert: *a nehéz gazdasági feltételek között sem szabad lemondani a kistelepüléseken sem a művelődés ügyéről.*

Az indokból következő feladat nem kevés. És napi. S valamennyiünké. Ha nem figyelünk eléggé rá, ha nem végezzük el itt és most, akkor valószínűleg igen nehéz lesz a társadalmi-gazdasági kibontakozás. Sőt, esetleges mostani mulasztásaink már oda vezethetnek, hogy hiába szeretnénk könnyebben élni, s olyan hely sem lesz, ahol megtaláljuk a számításunkat.

SZABÓ MAGDOLNA